

I. Čatić*
Fancevljev prilaz 9
10 010 Zagreb

Trebamo hrvatske časopise i hrvatsku znanost

Subotnja večer krajem proljeća 1965. Pita jedna, kasnije vrhunska prirodosnanstvenica: "A koliki je *impact factor* (tek kasnije nazvan *faktorom odjeka*) časopisa u kojem si objavio navedeni rad?" Bila je među prvima koja je mislila da je jedini zadatak hrvatskih znanstvenika pisati za strane časopise, pritom da ništa od toga ne moraju prenijeti u zemlju, posebno zbog preciznog hrvatskog nazivlja. Naime materinji jezik je osnova svega. Zna se tko je 1991. tražio da se ukinu svi hrvatski časopisi koji nisu na engleskom i to tko ih je tada spasio. Od devedesetih godina došlo je do bitnih promjena koje označuju stvaranja nove, industrije brojanja radova za potrebe stvaranja ekstraprofita raznim bazama podataka ili hrvatski podatkarima. Pa i nova povjava. Vještici pišu za naknadu izmišljene radove i prodaju ih zainteresiranima. Valja ta promišljanja usustaviti.

Te 1965. Novinarski dom bio je na Mažurancu. Sastale su se dvije, već tada dugogodišnje kolegice u pratnji njihovih supruga. Prva se vratila s jednogodišnje međunarodne stipendije u Francuskoj. Pratio ju je suprug, koji se na neobičan način zaposlio na vodećoj katedri u toj zemlji, kao volonter za svoje područje. Kada je to ispričao, pita ga njezina prijateljica, tada zaposlena na vodećem hrvatskom institutu: "Dobro, objavio si tri rada u francuskom časopisu. A koji je faktor odjeka tog časopisa???" Volonter zabezeknuo gleda. Jedan članak bio je prijevod njegovog stručnog članka u hrvatskom časopisu. Preduga je priča da bi se objasnilo kako ga je taj članak doveo do najprestižnije stipendije – one Zaklade Alexander von Humboldt i do osobe kojoj je bilo povjereno osnivanje Kluba hrvatskih humboldtovaca.

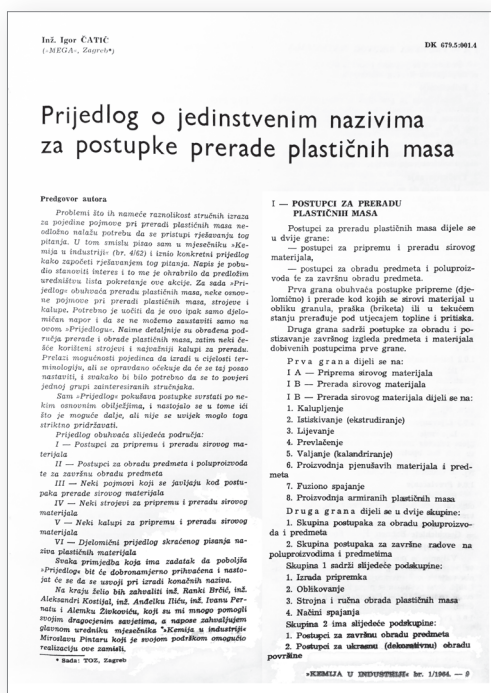
Prijateljica je u tim naporima imala izvrsnu podršku u još jednom takvom ljubitelju stranih časopisa, koji je još 1991. predložio Ministarstvu financiranja samo hrvatskih časopisa na stranom jeziku. To je op-ravdano spriječio tadašnji ministar.

Neki događaji promijenili su cjelokupno izdavanje časopisa, no i doprinos hrvatskih znanstvenika razvoju strukovnog nazivlja i prenošenja znanstvenih znanja i spoznaja u ovu zemlju.

Najprije, broj stanovnika i znanstvenika. Godine 1951., broj

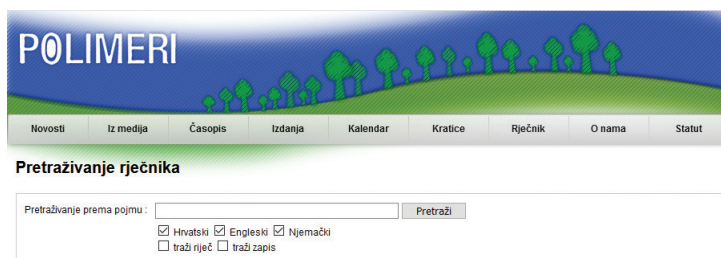
stanovnika bio je 2,58, 1965. 3,34, a 2019. 7,71 milijardi. To je porast od tri puta (<https://www.worldometers.info/world-population/world-population-by-year/>). U svega 70 godina broj znanstvenika porastao je najmanje za tri puta, ako ne i više. Taj porast morao je pratiti i broj časopisa. Papirnati časopisi zadržali su relativno stalan broj. No WEB je u posljednjih 30 godina omogućio trajni rast e-časopisa, magazina, novosti i sličnih izvora informacija. Sve se promijenilo. Autor se mora pobrinuti za ideju, naći novac za istraživanja i kada završi rad, sve učestalije plaćati njegovu objavu. To omogućuje svjetski poznatim podatkarima profit i do 40 posto. A je li tako omiljeni faktor odjeka stvarna procjena vrijednosti znanstvenika? On je zamišljen kao pomoć knjižničarima koji trebaju izabrati pretplatu za svoju ustanovu. Ne pišem po prvi put o toj temi. Premda umirovljenik, raspoložem sredstvima za plaćanje identifikacije mojih članaka u podatkarima *academia.edu*. Jedan od najnovijih citata iz mojih objavljenih tekstova pristigao je tijekom pisanja ovog mišljenja.

Vida Vukoja iz Staroslavenskog instituta objavila je 2017. izvrstan problematski rad "Prilog raspravi o vrednovanju znanstvenog leksikografskog rada"¹ "Središnje je pitanje ovoga rada vrednovanje leksikografskoga rada, ponajprije onoga na stvaranju znanstvenih rječnika. S time da ono što vrijedi za takve rječnike, vrijedi i za znanstvene gramatike i kritička izdanja. To se pitanje smješta u svoj inače nedovoljno poznat okvir: naime vrednovanje akademskoga rada u humanistici s jedne strane te pravne uredbe akademskoga vrednovanja u Republici Hrvatskoj s druge strane." I evo sada ključne poveznice s jednim mojim ranijim radom.² "Čimbenik odjeka časopisa (akr. JIF) bibliometrijski je podatak koji Thomson Reuters računa na osnovi dvogodišnjega razdoblja za svaki časopis iz svoje baze. Taj se podatak drži jednim od najvažnijih, ako ne i glavni pojedinačni bibliometrijski pokazatelj te se kao takav koristi kao mjerilo vrijednosti časopisa u knjižničarstvu. Kao takav, sve se češće koristi i u scijentometriji iako mu je stvarna upotrebljivost tu vrlo ograničena, ako je uopće ima, kako primjerice upozorava urednik časopisa *Nature Phillip Campbell* (2008., usp. Čatić, 2009.³). Postavlja se pitanje koliko danas vrijedi procjeniteljima hrvatskih znanstvenika "Trorječnik polimerstva-hrvatsko-englesko-njemački". Ima oko 12 500 hrvatskih naziva, 22 tisuće engleskih i 28 tisuća njemačkih (stanje 2013.).

Slika 1 – Prva stranica članka I. Čatića, Prijedlog o jedinstvenim nazivima za postupke prerade plastičnih masa, Kem. Ind. 13 (1) (1964), tiskanog u tri broja časopisa *Kemija u industriji*

* Prof. emeritus Igor Čatić
e-pošta: igor.catic@fsb.hr

Slika 2 – Online Trorječnik polimerstva-hrvatsko-englesko-njemački (I. i R. Čatić) (<https://www.fsb.unizg.hr/polimeri/casopis/index.php?pg=rjecnik>). Rječnik je dostupan i na mrežnim stranicama časopisa “Kemija u industriji” (<http://silverstripe.fkit.hr/kui/o-casopisu/korisne-poveznice/>)

Koji ima samo za injekcijsko prešanje 235 različitih naziva, koje je bilo moguće povezati samo s pomoću sintezologijskog promišljanja i primjene sustavnosne teorije (<https://www.fsb.unizg.hr/polimeri/casopis/index.php?pg=rjecnik>). Neka bude dopušteno navesti da je početak stvaranja rječnika povezan upravo s *Kemijom u industriji*.^{3,4} Treba pridodati, danas se vrednuje podjela uspješnosti prema kvartilima. Ponovno podatke odlučuju, a ne stvarna vrijednost rada.

Toliko o vrednovanju rada hrvatskih znanstvenika. Ponavlja se pitanje trebaju li oni raditi samo za inozemstvo, sve učestalije u okviru raznih nametnutih suradnji (neki to nazivaju kaloboracionizmom, pa je na radovima 235, 987 ili 1451 autor), odnosno trebaju li se dokazati na svjetskoj razini, ali i prenositi znanja i spoznaje u hrvatski znanstveni prostor. Autor pridodaje. On je za ovo rješenje, priznati sve što je netko učinio dostupnim svijetu i svojoj zemlji. I dodatak. Autor priznaje da po današnjim kriterijima ne bi nikada postao znanstvenikom i nastavnikom. No njegov potencijal samo na temelju razgovora prepoznala su šezdesetih godina dva francuska i jedan njemački profesor. Sada se odluku o izboru nastavnika i znanstvenika prenosi na brojače radova. O napredovanjima odlučuju svi, samo ne oni koji trebaju izabrati nasljednike. Svejedno je li kriterij faktor odjeka ili sada pripadaje jednom od četiriju kvartila.

Posljednjih godina zabilježena je nova pojava. Hrvatsku preplavljaju časopisi koji naplaćuju objavu i imaju po broju i 90 % članaka iz jedne daleke zemlje. Drugi su postali odskočna daska za regiju, a zapravo im je samo adresa u Hrvatskoj. Potrebno je otvoriti raspravu kako financirati takve časopise. Sigurno ne novcima hrvatskih poreznih obveznika. Mora se pritom Ministarstvo obvezati da će za radove hrvatskih autora takvim časopisima pla-

ćati istaknutu cijenu. Posebno je pitanje, tko će i kako financirati časopise poput *Kemije u industriji*, koji ujedinjuje sve tematske sastavnice potrebne i stručnjacima u praksi. Neki časopisi koji su bili u bazama *Current Contents* (CC) već sedamdesetih godina su nestali. No, na području energetike i proizvodnje zamijenila su ih dva vrlo uspješna magazina na hrvatskom i slovenskom.

Posljednjih godina u Hrvatskoj raste broj sveučilišta kao gljive poslije kiše. Gdje to objavljuju ti silni znanstveni i akademski autori, a sredstva koja stoje na raspolaganju za izdavačku djelatnost sve su manja.

Hrvatska se mora odlučiti hoće li financirati časopise i na hrvatskom jeziku. Jezik je temeljni pokazatelj identiteta jednog naroda. Ili treba donijeti odluku da je na visokoškolskoj razini hrvatski nepotreban, da se nastava treba održavati samo na novo-latinском. No kako onda predavati u školi. Pitanja je mnogo. Nadležno Ministarstvo zauzeto je tabletima i nastavom na daljinu, a ne temeljnim pitanjima opstanka hrvatskog jezika, hrvatskih časopisa i ostalih sastavnica nacionalnog identiteta.

Literatura

1. V. Vukoja, Prilog raspravi o vrednovanju znanstvenog leksikografskog rada, *Filologija* **69** (2017) 237–285.
2. I. Čatić, Faktor odjeka ne može biti čimbenikom izbora u viša zvanja, *Strojarstvo* **51** (2009) 176.
3. I. Čatić, Potreba stručne terminologije na području plastičnih masa, *Kem. Ind.* **11** (1962) 212.
4. I. Čatić, Prijedlog o jedinstvenim nazivima za postupke prerade plastičnih masa, *Kem. Ind.* **13** (1964) 9–13; 169–174; 393–403.